

DIVERSITEIT – WAARHEDEN

Inleidingen:

Uit: *Moderne devoties*, uitgave 2005:

Fragmenten Désanne van Brederode en Naäma Azough.

NBV: Jeremia 31, vers 33

Thema: Is er maar één waarheid?

In het boek *Moderne devoties* doen 14 vrouwen verslag van hun geloofsovertuiging. Deze 14 vrouwen zijn allen vrouwen met een hoog emancipatiegehalte, afkomstig uit verschillende religieuze tradities en met uiteenlopende maatschappelijke functies. Tot hen behoren o.a. Naïma Azough, lid Tweede Kamer, islamitisch, Désanne van Brederode, christelijk, filosofe, Tamara Benima, journaliste, jodin en Annemiek Schrijver, christelijk, presentator IKON-programma's. De titel *Moderne devoties* is een verwijzing naar de Moderne Devotie, een religieuze beweging eind 14e eeuw, die streefde naar spirituele verdieping en praktische vroomheid. Thomas à Kempis, bekend geworden door *De Navolging van Christus*, was één van hen.

Het boek *Moderne devoties* is uitgegeven onder verantwoordelijkheid van een drietal theologen. Onze Nederlandse samenleving, zo zeggen ze in het voorwoord, is een multi-culturele samenleving geworden, waar diverse godsdiensten naast elkaar bestaan. Het aantal mensen, dat op zoek is naar zingeving, neemt toe, ofschoon die belangstelling zich niet als vanzelfsprekend vertaalt in een lidmaatschap van de kerken. Wetenschappers als Paul Cliteur, Ronald Plaskerk e.d. kunnen wel van de daken schreeuwen, dat God niet bestaat, maar bij veel mensen leeft toch een sterk religieus verlangen. Zes van de tien Nederlanders noemt zich religieus, zo bleek deze week uit een onderzoek. Ze willen zich bezighouden met geestelijke vragen.

Eén waarheid? Nee, daar geloven de dames niet in. Ze stellen zich open op en zoeken het liefst zoveel mogelijk waarheden. De rode draad in de diverse bijdragen van de dames is, dat er in het geloof geen absolute zekerheden zijn, maar dat het geloof wel hun leven verrijkt.

Verrijkt het geloof ook uw leven?

Een echtpaar, van huis uit humanistisch, sloot zich aan bij een vrijzinnige geloofsgemeenschap, waar ik voorganger was. Want wij willen, zeiden ze, onze dank adresseren.

Had u ook die behoefte, toen u een mijlpaal mocht bereiken?

Was het geloof een troost voor u, toen u een dierbare verloor?

Of ze nu christen zijn, joods of moslim, met orthodoxe stellingen hebben de dames weinig op. Ik ben een kritische gelovige, een kind van de Verlichting, zegt een mevrouw. Geloven in God, zonder enige twijfel, dat heb ik nooit gedaan Dogma's werpen vaak een barricade op. De dames geloven niet alleen met hun verstand, hoe belangrijk ook, er zitten wetenschappers onder, die de uitkomsten van de wetenschap serieus nemen, maar vooral met hun hart. Er zijn nu eenmaal zaken, die het verstand te boven gaan. Besef van eindigheid, verlangen naar overgave en oog voor het mysterie zijn thema's, die regelmatig terugkeren, naast compassie en dankbaarheid.

Voor deze ruimdenkende vrouwen zijn religies dus geen gesloten systemen, maar ze zijn aan verandering onderhevig. Ik spreek over God als Iemand, maar eigenlijk beleef ik God vooral als lichte, stromende, warme ruimte rondom ons, las ik u voor. Als adem soms, als water, zo schrijft deze mevrouw. Daarom vecht ik tegen alle beelden, die ik van Hem wil maken. Strijd ik tegen de behoefte om in een credo vast te leggen, in wie ik geloof. Het geloven houdt op, als ik stellig weet waarin. Ik wil de ruimte rondom me niet innemen, niet bezetten, want dan kan ik niet meer stromen en waaien. Kerk, bijbel, en gebed zeggen me steeds minder en toch word ik steeds geloviger en zie ik Christus, de goddelijke mens, ons voorbeeld, steeds helderder terug in mezelf en de mensen om mij heen.

Mijn Islam, aldus een moslima, is een islam van gemeenschap, van verbondenheid met een groter geheel. Als goed doen, solidariteit en zorgvuldigheid in de omgang met elkaar mijn ijkpunten zijn, dan is er wellicht geen wezenlijke scheiding tussen moslims en niet-moslims. De scheiding ligt elders: tussen degene die zorg draagt voor zijn medemens, voor zijn gemeenschap, voor de natuur en degene die blind is voor de kosmos en slechts wreedheid en haat koestert.

De vrouwen gaan niet uit van bepaalde theologische opvattingen, maar hun persoonlijk geloof, hun eigen godservaringen staan centraal. Dat maakt hun geloof ook zo echt, zo authentiek en zo eigentijds. Uitgaan van de wereld der mensen, de cultuur, om te kijken hoe God daarin een plek kan krijgen en niet andersom. In de loop der jaren verandert er veel in ons leven. En God verandert mee. Er is dus sprake van geestelijke groei. Een paar voorbeelden daarvan:

Een mevrouw beleeft God vooral in de stilte. Keer terug in jezelf, binnen in de mens woont de waarheid. In de stilte heeft ze het gevoel even het eeuwige aan te raken, zodat je daarna weer met verwondering kijkt naar de wereld. Niet alleen in de kerk, ook in de stilte kun je God tegenkomen. Augustinus zegt ook: God kun je beminnen in het licht, geur en de melodie.

God wordt voor een andere mevrouw zichtbaar in de persoon van Christus. Zijn beroemde bergrede is een leidraad. De figuur van Christus is voor hen een voorbeeld. Hij ging tot het uiterste. God is niet meer die Vader die op een troon zit, maar ik betrap mezelf erop, zegt een dame, dat ik wel aan ogen denk, alziende ogen, en ook aan handen, zegenende en beschermende handen.

God is voor een derde mevrouw een Kracht om de wereld onder ogen te zien en in de wereld op te komen voor anderen. Zonder dat mijn geloof in God opgaat in een activisme, er uitsluitend zijn voor de ander. Om het in de wereld vol te houden, is het onontbeerlijk God te blijven zoeken.

Hoe beleeft u God?

Misschien ervaart u God in de schoonheid van de natuur, bij het water of aan het strand? Of wellicht toen u, in vakantietijd, een monumentale kerk binnenliep, waar eeuwen op u neerkeken?

Hebt u God misschien ervaren bij de geboorte van uw kinderen of kleinkinderen?

Of misschien bij het horen van een liedje, vroeger thuis geleerd of op de zondagsschool?

Of nog op een andere manier.

Alles overziende zijn de samenstellers van het boek ervan overtuigd, dat het noodzakelijk is de eigen godsdienstige traditie te transformeren. De ontmoeting met andere bronnen van spiritualiteit daagt ons daartoe uit. Gestolde traditie is dode traditie. De waarheid is veelzijdig.

De gereformeerde Kamper hoogleraar zendingswetenschappen prof. dr. Holtrop gaat in zijn afscheidsinterview nog een stap verder. Iedereen is op zoek naar herbergzaamheid in een onherbergzame wereld. Ik vind mijn heil in bijbelse verhalen, maar mijn beide dochters vinden dit in kunst en literatuur. En kom mij niet aan met dat zoiets van minder waarde is. Je kunt toch niet volhouden, dat God vastzit aan één metafysisch systeem? Dat God zich uitsluitend heeft geopenbaard in godsdiensten? Daar is God toch te groot voor, in een andere God heb ik nooit geloofd. Holtrop spreekt niet meer over secularisatie, over verwereldlijking als gevolg van ontkerkelijking. Maar hij spreekt in plaats daarvan over religieuze transformatie. Buiten de bijbel, koran e.d. om zijn er nog andere bronnen, de kunst, de literatuur, de natuur, vriendschappen, enz. die inspirerend zijn voor onze religieuze spiritualiteit. Dat is ook de reden waarom wij in Vaassen een cursus over de Divina Commedia van Dante hebben georganiseerd en waarom we dit jaar de Faust aan de orde stellen. In de Divina Commedia maakt Dante eigenlijk een geestelijke zoektocht, die hem voert van de hel via de louteringsberg naar het paradijs. En wij, pelgrims van de 21^e eeuw, herkennen daarin de worsteling met het geloof in ons eigen leven.

De Mattheüs Passion van Bach is voor religieuze mensen een bron van inspiratie. Jezus' eenzaamheid, zijn lijden, zijn volharding, zijn worsteling, zijn godverlatenheid, zijn existentiële situaties, die door velen intens wordt meebeleefd.

Ik las u voor Jeremia 31, met de nadruk op vers 33, waar staat: "Ik zal mijn wet in hun hart schrijven".

Een beetje achtergrond.

De profeet Jeremia leefde ongeveer 650 jaar voor Christus. Profeten zijn bekend om hun radicale uitspraken. De één stelt de onrechtvaardigheid aan de kaak, de ander de liefdeloosheid. De één beklemtoont het Godsvertrouwen, de ander Gods ontferming. Jeremia is op een andere manier radicaal. Hij legt de nadruk op de persoonlijke verhouding met God. Het woord van God is niet aan de overzij, is niet in de hemel, maar in ons eigen hart geschreven, zongen wij.

"Ik zal mijn wet in hun hart schrijven".

Voor Israël was de wet - de thora - de grondwet van hun bestaan. De Tien Woorden, wel uitgewerkt in meer dan 600 geboden, bevatten leefregels voor het leven van alledag. De

thora werd in Israël gezien als een verbond met God. Achter de wet voelde men de liefdevolle en helpende hand van God.

En die had men in Jeremia's tijd meer dan nodig. Want Babel-Nebukadnezar was machtiger dan ooit. De wet werd dus beleefd als de bezegeling van Gods liefde. Met God kon men de wereld aan. Daarom kreeg de wet onder het oude verbond een ereplaats in de tempel.

Vlak voordat Jeremia optrad was het wetboek - dat eeuwen zoekgeraakt was geweest - weer teruggevonden. Een reden temeer vonden de priesters en schriftgeleerden, om de wet een speciale plaats te geven: in de tempel te Jeruzalem. Op zich is daar niks mis mee. Maar voor de geestelijke leidslieden werd de tempel te Jeruzalem de enige plaats, waar God woont. God woont in de tempel te Jeruzalem: een exclusieve plaats voor een exclusief volk. Hier, alleen in de tempel, schijnt het ware licht. Hier alleen wordt de ene waarheid gehoord. En zo wordt het Woord van God opgesloten in een instituut: de tempel. Het kan nu niet meer misgaan met Israël, dachten de geestelijke leidslieden. De wet in de tempel staat daarvoor garant. Maar het pakte anders uit.

Want het volk voelt zich niet aangesproken, omdat het hun persoonlijk niet raakt. Er ontstaat dan ook geen godsvrucht: het volk gaat zich te buiten aan eerzucht en weelde, aan verdrukking en onrecht. Met de wet van het oude verbond in de tempel ben je er niet. Men komt niet verder dan lippendienst, zegt Jeremia verderop.

Nu hebben wij misschien de neiging om met onze vinger te wijzen in de richting van de zwarte kousenkerken. En dat vind ik ook begrijpelijk, want juist in die kringen wordt de wet van het oude verbond, de leer, op een voetstuk gezet, terwijl het vaak ontbreekt aan daadkracht. Wij gaan inderdaad makkelijker om met de leer, ofschoon ik ook vrijzinnigen ken, die nog 19^e eeuwse vrijzinnige opvattingen huldigen (nooit psalmen zingen, bijvoorbeeld). En blinken wij altijd uit in daadkracht? Wordt vrijzinnigheid soms ook niet verward met vrijblijvendheid?

Jeremia vecht die opvatting van de priesters en schriftgeleerden in zijn tijd aan. God is een alomtegenwoordige, universele god, niet gebonden aan een bepaalde plek of aan bepaalde plekken. God wil onder de mensen en in de mensen wonen. Zoals Jezus ons later ook heeft laten zien. God wil een nieuw verbond sluiten. Hij zegt:

Ik zal mijn wet in hun hart schrijven.

Het hart is het centrum van onze persoonlijkheid, ook het centrum van ons geloof. Van hieruit moet, volgens Jeremia, het geloof beleefd worden. Vanuit het hart, als een innerlijke kracht of een innerlijk licht.

Jeremia pleit dus in zijn tijd al voor een geloof van binnenuit i.p.v. van buitenaf. Voor een persoonlijk geloof i.p.v. een geloof in een instituut. Voor een authentiek geloof i.p.v. een opgelegd geloof. Voor een veelzijdige waarheid i.p.v. één waarheid. Het laatste woord is dus aan jezelf. Wat een verantwoordelijkheid. Maar ook wat een ruimte om God aan het licht te brengen.

Jeremia is evenals de dames van de *Moderne Devoties* vooruitstrevend.

Wij leven in een tijd van individualisering, met op de persoon gerichte aandacht. Dat betekent, dat we zelfstandig willen zijn en niet afhankelijk willen zijn van één of enkele personen. De mensen zijn mondiger geworden, hetgeen je vooral ziet bij jonge mensen. Ze vragen ruimte voor hun eigen beleven. Je ziet dat heel duidelijk bij die 14 vrouwen. De één

gelooft, omdat ze niets heeft en omdat het geloof haar vertrouwen en kracht geeft, de ander omdat het haar in het leven aan niets wezenlijks ontbreekt. De één gelooft uit hoop, de ander uit dankbaarheid.

Op onze spirituele lezingen in Vaassen komen mensen af, die allemaal op hun eigen manier bezig zijn met zingeving. Diverse bronnen van spiritualiteit worden aangeboord. Uit het al eerder genoemde onderzoek blijkt ook, dat onder de religieuze mensen in ons land de zgn. "ietsisten", zij die geloven in iets, de grootste plaats innemen.

Er zijn er, die zich aangetrokken voelen tot de antroposofie. Wij zijn op weg van het donker naar het licht, daar hebben we vaak meer dan één leven voor nodig. Het woord reïncarnatie valt dan.

Er komen bezoekers, die in dit leven wonden hebben opgelopen, die ze willen helen, o.a. door te zoeken naar de betekenis van hun dromen.

Anderen hebben een bijna-dood-ervaring meegemaakt, die voor hen zo bevrijdend gewerkt heeft, dan ze niet bang meer zijn voor de dood. Ze kregen een inkijkje in het rijk van licht en liefde.

Ik ontmoet mensen, die kritisch omgaan met geestelijke vragen en die een eigen mening daarover vormen op basis van inzicht en levenservaring. Ze gaan daarbij de wetenschappelijke discussies niet uit de weg, bijv. de discussie over schepping of evolutie, maar ze geven het een plek in hun religie.

Ook in onze kerkdiensten zelf krijgt de spiritualiteit, de beleving van het geloof, een belangrijker plaats dan vroeger naast het gesproken en geschreven woord. Het gaat er immers om in een kerkdienst, dat we aangeraakt worden.

Huwelijken, dopen, uitvaarten, e.d. worden in onze tijd persoonlijker. Die omslag is alleen maar toe te juichen.

Ik denk, dat dit voor u heel herkenbaar is.

Ook de religieuze markt is in beweging. De gnostische geschriften van Nag Hammadi, zoals het *Evangelie van Thomas*, voorzien blijkbaar in een behoefte. In deze geschriften komt Jezus meer naar voren als een wijsheidsleraar, die ons de wijsheid van God en mensen wil brengen. Deze geschriften vormen een aanvulling op de bestaande evangeliën. Geen nieuwlichterij, zegt prof. Quispel, de deskundige. Waarom dan toch die grote belangstelling? Ik denk, omdat deze geschriften cirkelen rondom God als Geheim. Dit zijn de geheime woorden, die Jezus Thomas heeft toevertrouwd.

Boeken als *De Da Vinci Code* vinden een gul onthaal. *De Da Vinci Code* is natuurlijk in de eerste plaats een spannend boek, een thriller. En verder is het sensationeel, omdat de r.k. kerk verweten wordt, dat ze in de loop der eeuwen dingen verdonkeremaand heeft, zoals de rol van Maria Magdalena en het huwelijk van Jezus. Historisch gezien is het boek onzin, zegt prof. Quispel. Ik denk, dat *De Da Vinci Code* vooral de aandacht trekt, omdat het zich bezighoudt met het Goddelijke Mysterie. En daarmee zijn spirituele mensen voortdurend bezig.

"Ik zal mijn wet in hun hart schrijven".

Jeremia heeft dat goed begrepen.

De 14 dames uit het boek *Moderne devoties* en zoveel anderen hebben dat ervaren. En wij? Amen.

Bert Jansen